

La **societat catalana**, com totes les de l'entorn occidental i mediterrani, va ser **esclavista** des de l'Antiguitat fins a l'abolició al segle XIX. En l'època medieval, **Barcelona** va ser un important **mercat d'esclaus**; abundaven tant que en 1455 es va fundar la Confraria d'esclaus i lliberts de Sant Jaume. Fins al segle XV el subsaharià no va irrompre en aquest mercat, encara que fins al segle XVIII la majoria dels esclaus van seguir sent blancs, sobretot nord-africans. Els **acords de pau i comerç**, signats per Espanya amb els països islàmics en la segona meitat del set-cents, van abolir la mútua esclavitud de cristians i musulmans. És en aquest context de replegament mediterrani i d'expansió colonial a les Antilles quan -com ha demostrat **Eloy Martín** - augmentar **l'esclavitud negra** a Catalunya.

Però la singularitat de l'**esclavisme català** va ser la intensa participació d'embarcacions i capital catalans en la **tracta negrera legal** des de 1789 entre Àfrica i Cuba. Encara que aquesta tracta va ser abolida en 1817, després de l'acord entre la Gran Bretanya i Espanya, el trànsit no va desaparèixer sinó que va anar en augment i va convertir la **colònia caribenya** en un dels principals mercats receptors del món. La il·legalitat d'aquest negoci no va evitar que, d'una manera o altra, estigués **implicada una part de la gran burgesia espanyola** (financers, hisendats, comerciants, capitans generals, etc.), fins i tot es va relacionar amb el tràfic fins la **reina Isabel II** i la seva família. Encara que l'esclavitud va ser abolida a Espanya el 1837, es va eximir que la norma es complís a Cuba i Puerto Rico. Entre 1820 i 1867, període del tràfic clandestí, es tenen notícies que a Cuba van ser desembarcats de manera il·legal com a mínim 700.000 esclaus. Es calcula, *a grans trets*, que a mitjan segle XIX el 70% de la població cubana eren esclaus que treballaven, sobretot, en els ingenis de sucre, a cafetars, a les finques tabaqueres i fins a botigues i magatzems.

Jordi Maluquer va ser el primer historiador que va subratllar, en un estudi pioner publicat el 1974, les estretes **relacions entre la burgesia catalana i l'esclavitud colonial**. A partir del permís de 1765 de Carles III al port de Barcelona va poder comerciar directament amb les Antilles, i es va iniciar la gran emigració de catalans a Cuba i Puerto Rico. Les inversions a l'illa es van multiplicar i els beneficis van créixer exponencialment. Va haver-hi destacats catalans propietaris d'ingenis de sucre en les quals treballaven centenars d'esclaus. Per exemple, les primeres **fàbriques de cigars i cigarrets de tabac** van ser creades per catalans. En una de les quals, la de **Josep Gener i Batet**, es va produir un incendi que després de ser sufocat va deixar la trista imatge d'aprenents carbonitzats que estaven **lligats amb cadenes**. La fàbrica de tabac més important i coneguda va ser la de **Jaume Partagàs**, assassinat el 1864 mentre visitava una de les seves hortes tabaqueres.

El comerç va ser on els catalans van exercir quasi un monopoli. Ningú sabia com, però quan arribava un vaixell eren els primers a pujar a bord: "Mestres en el seu ofici, procedeixen amb un estrany concert amb el que allunyen o desbaraten als competidors estrangers", va escriure en 1857 un viatger francès. Uns anys abans, el 1844, un altre viatger nord-americà va assegurar que els catalans tenien "gran part del comerç de l'illa a les mans, així com una part considerable de les seves riqueses". Es van especialitzar en **l'exportació de sucre**, però -com va assenyalar Maluquer- van ser també uns **comerciants usurers** que prestaven diners als hisendats amb un interès que rondaven el 40%.

Si hi va haver un negoci en què van destacar en gran manera els catalans va ser en la **tracta il·legal de negres entre Àfrica i Cuba**. Sens dubte, era el més arriscat però també el més lucratiu si el que es pretenia era amassar una gran fortuna en poc temps. Els historiadors dubten que hi hagués un gran comerciant català relacionat amb Cuba que no fos grer en algun moment de la seva vida. Alguns viatgers nord-americans anomenaven els catalans assentats a Cuba "jueus espanyols"; un d'ells, el reverend Abiel Abbot va escriure en 1829 que "tenien poc del caràcter que, generalment, atribuïm sense distinció a l'espanyol". Aquests indians acumulaven riquesa dia rere dia sense cap tipus d'escrúpol, i després la traslladaven a Catalunya, per **invertir-la en una Barcelona en expansió** econòmica i amb un magnífic negoci immobiliari des de la demolició de les seves muralles en 1854.

A més del primer marquès de Comillas, **Antonio López**, la llista de negrers enriquits i els seus socis és massa llarga per enumerar: van ser els **Biada, Güell, Torrents, Ribalta, Vidal-Quadras, Mas, Sallés, Nonell, Espriu, Bosch, Xifré, Arrufat, Benet**, etc. Com va demostrar **Josep Maria Fradera**, els seus cognoms van engruixir les **elits catalanes** que, amb tota la cura possible, van ocultar la procedència d'aquestes immenses fortunes. El cas de **Jaume Torrents**, molt ben estudiat per **Xavier Juncosa**, és revelador de com mitjançant hàbils inversions i estratègies polítiques i matrimonials, el "moment Barcelona" permetia que personatges com aquest moianès -indiano, empresari, navilier, financer i negrer- fos considerat abans de res un home pietós i un benefactor social.

¹Un dels arguments del separatisme cubà va ser, òbviament, la reivindicació abolicionista, molt durament contestat per l'alta burgesia catalana en 1868, amb **Víctor Balaguer** com a portaveu. Gràcies a aquesta iniciativa es va organitzar un batalló de voluntaris, format només per catalans, que es va embarcar a l'abril de 1869 en el vapor *Espanya* rumb a Cuba. Va ser la primera força militar enviada a lluitar contra la insurrecció separatista. Dos anys més tard, **Joan Güell i Ferrer** va publicar una duríssima **crítica contra l'independentisme** per ser injustificable i gens convenient als interessos espanyols; és a dir, si la tracta il·legal era indefensible calia mantenir, almenys, l'esclavitud. Malgrat aquesta resistència **l'abolicionisme va triomfar** i, després de diverses lleis i altres decrets, el 1886 es van alliberar els últims 30.000 esclaus cubans. Faltaven dotze anys perquè Cuba deixés de ser un gran negoci, una reserva precapitalista que Espanya no va ser capaç de conservar per a les seves principals beneficiaris: la burgesia i l'economia catalanes.

Es comprèn, com va suggerir **Cambó**, que la data inicial del "plantejament seriosos" del problema nacionalista català fos 1898. Més que perdre les últimes colònies, la burgesia catalana es va quedar sense el seu lucratiu mercat antillà. L'espectacular festí havia acabat. I va començar l'operació *El meu avi*, la invenció d'una relació ideal de Catalunya amb Cuba en la qual la memòria de **l'esclavitud i la brutal tracta negrera va ser amagada** mitjançant l'exaltació folklòrica i popular del *cremat* i l'havanera. Darrere d'aquest fals idil·li va existir una tràgica realitat, un dels episodis més vergonyosos de manca de llibertats i explotació humana a la història de Catalunya sobre les que es van aixecar les immenses fortunes de bona part de les elits catalanes, encara en el poder.

---

¹ Extret

d'https://cronicaglobal.elespanol.com/pensamiento/historias-cataluna/cataluna-esclavista_156461_102.html

